

2. Vzdělanost a ekonomická aktivita seniorů

Základním zdrojem informací o dosaženém vzdělání seniorů a jejich ekonomické aktivitě jsou data ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. březnu 2011. Na rozdíl od předchozích sčítání byla data o obyvatelstvu publikována podle místa obvyklého pobytu. Podíl seniorů, za které se v kraji nepodařilo zjistit úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání, je poměrně nízký (2,7 %), podíl osob s nezjištěnou ekonomickou aktivitou je ještě nižší (1,9 %). Data o míře ekonomické aktivity se za kraje každoročně zjišťují i v rámci Výběrového šetření pracovních sil.

Vzdělanost

V porovnání s celou populací kraje je mezi seniory výrazně vyšší podíl osob se **základním vzděláním** (18 % všech osob ve věku 15 a více let, 31 % všech seniorů ve věku 65 a více let). Z 25 tis. seniorů se základním vzděláním je 20 tis. žen. Na vyšším podílu osob se základním vzděláním u starších osob (22 % ve věkové skupině 65–69 let oproti 41 % u osob osmdesátiletých a starších) má vliv i vyšší zastoupení žen v nejstarších věkových kategoriích. Mezi všemi seniory se základním vzděláním se osoby ve věku 80 a více let podílejí 32 % (mezi osobami bez vzdělání jich je dokonce 34 %).

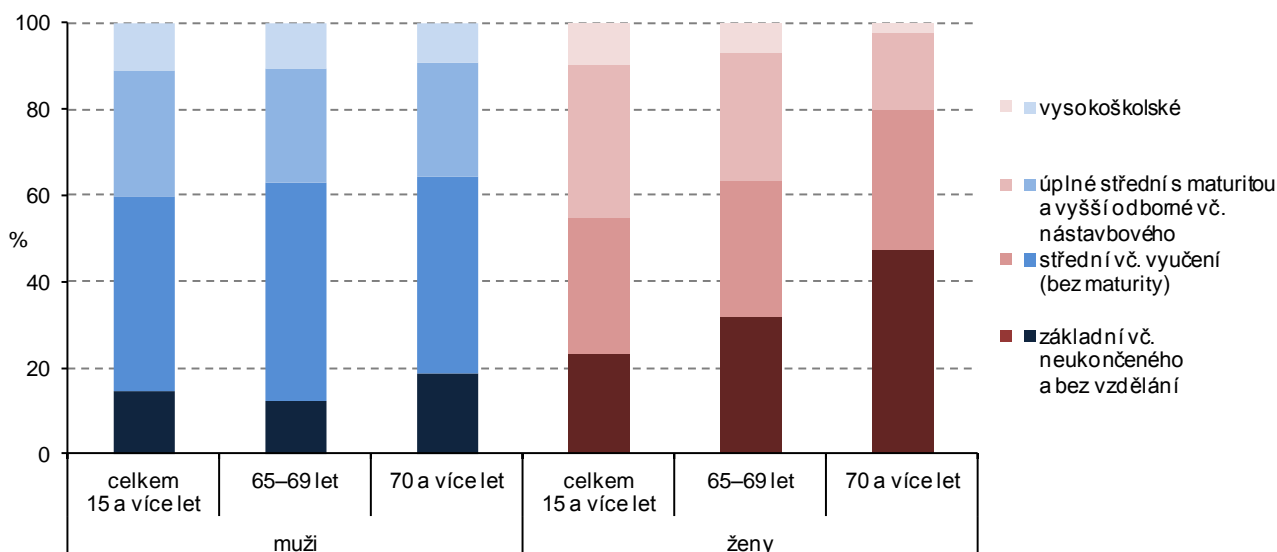
Tab. 2.1 Obyvatelstvo Pardubického kraje ve věku 65 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání, pohlaví a věku

Zdroj: SLDB 2011

	Obyvatelstvo ve věku 65 a více let	v tom (%)		v tom věková skupina (%)			
		muži	ženy	65–69	70–74	75–79	80 a více
Počet obyvatel	82 330	40,7	59,3	32,8	23,4	20,0	23,8
v tom:							
bez vzdělání	349	21,2	78,8	23,8	20,6	21,8	33,8
základní vč. neukončeného	25 255	20,8	79,2	23,7	21,8	22,7	31,8
střední vč. vyučení (bez maturity)	30 764	50,7	49,3	34,7	23,8	19,2	22,3
úplně střední s maturitou	15 590	45,3	54,7	39,3	26,7	18,3	15,7
nástavbové a vyšší odborné	3 170	49,2	50,8	42,1	23,8	16,4	17,8
vysokoškolské	4 985	64,1	35,9	45,0	20,4	18,9	15,8
nezjištěno	2 217	34,3	65,7	24,3	20,7	20,7	34,3

Podíl seniorů se **středním vzděláním vč. vyučených** se neliší od celé populace kraje (37 %), naproti tomu výrazně podprůměrné je mezi seniory zastoupení osob s úplným středním vzděláním vč. nástavbového a vyššího (o 8 procentních bodů) i s **vysokoškolským vzděláním** (o 4 procentní body). Zatímco mezi všemi seniory ve věku 65 a více let v kraji tvoří osoby osmdesátileté a starší 23 %, mezi vysokoškolsky vzdělanými seniory tvoří tato věková kategorie pouze 16 % (obdobný podíl je i mezi osobami s úplným středoškolským vzděláním vč. nástavbového a vyššího odborného).

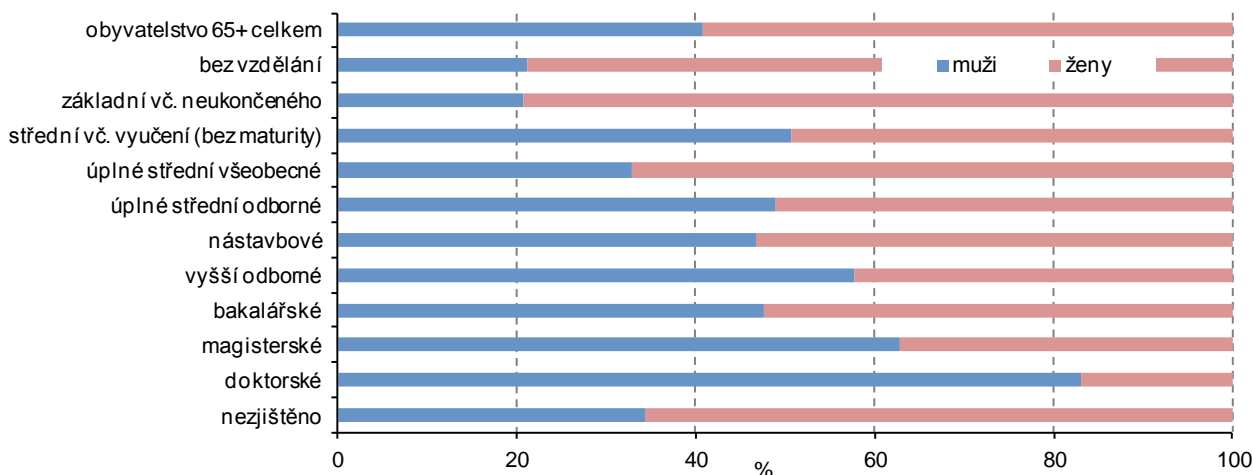
Graf 2.1 Obyvatelstvo Pardubického kraje ve věku 15 a více let podle pohlaví a nejvyššího ukončeného vzdělání podle SLDB 2011 (ze zjištěných hodnot)

Mezi sedmdesátiletými a staršími muži tvoří osoby se základním vzděláním a bez vzdělání méně než 20 procent, skupina stejně vzdělaných žen tvoří mezi seniorkami téměř polovinu. Naproti tomu vysokoškolské vzdělání má v kraji každý desátý sedmdesátník a každá čtyřicátá žena starší než 70 let.

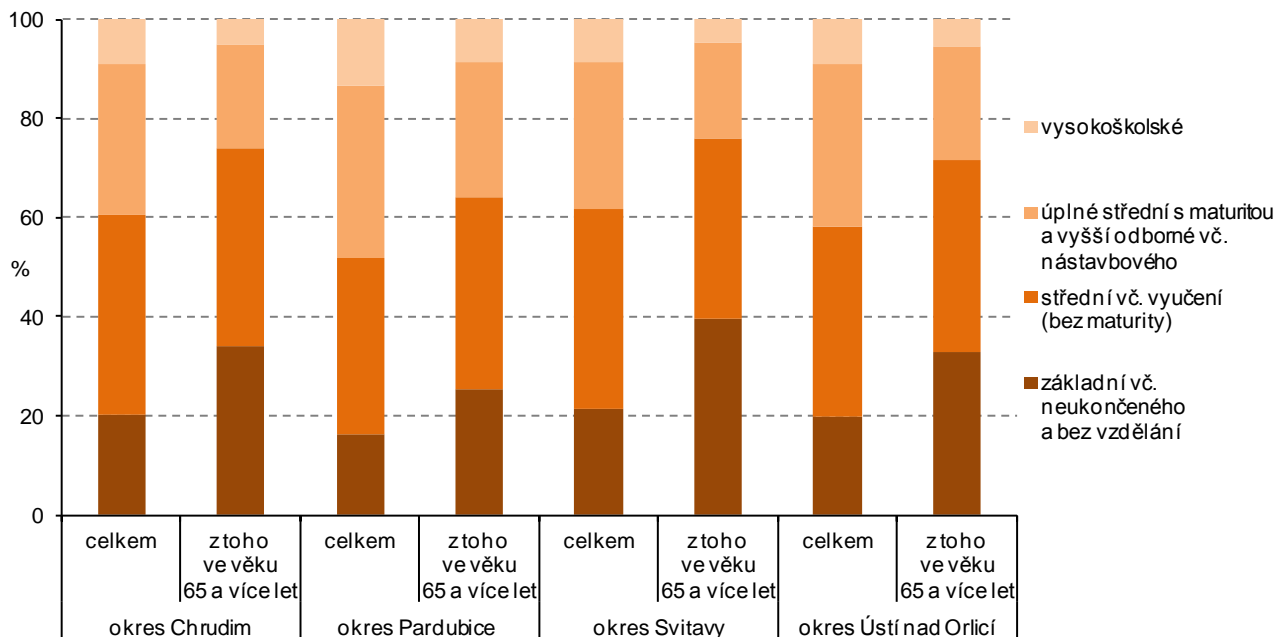
Z následujícího grafu je patrné, že ženy tvoří čtyři pětiny všech osob ve věku 65 a více let se základním vzděláním a bez vzdělání, přitom žen je mezi seniory 58 %. Mezi vysokoškolsky vzdělanými seniory na bakalářské úrovni je podíl žen v porovnání s celkovým podílem žen v populaci seniorů mírně podprůměrný, na úrovni magisterské je silně podprůměrný a na úrovni doktorské mají ženy zastoupení menší než 17 %.

Graf 2.2 Zastoupení mužů a žen ve věku 65 a více let v jednotlivých stupních nejvyššího ukončeného vzdělání v Pardubickém kraji podle SLDB 2011

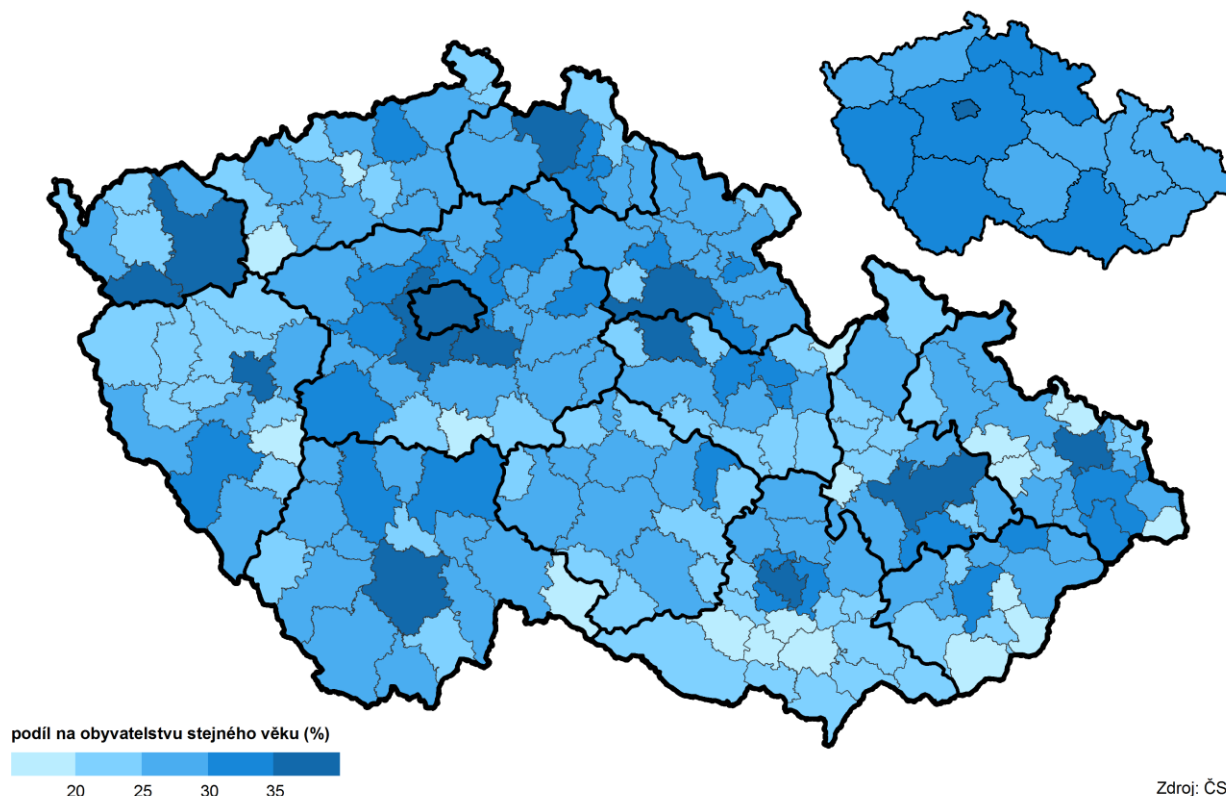
Při **meziokresním srovnání** vzdělanosti seniorů je patrný výrazný rozdíl mezi seniory v okrese Pardubice a v ostatních okresech kraje. Na Pardubicku mají podprůměrné zastoupení seniory se základním vzděláním, popř. bez vzdělání a se středním vzděláním vč. vyučených. Nadprůměrný je zde podíl vysokoškolsky vzdělaných seniorů. Z ostatních okresů kraje je nejméně příznivá vzdělanostní struktura seniorů na Svitavsku.

Graf 2.3 Obyvatelstvo v okresech Pardubického kraje ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání podle SLDB 2011 (ze zjištěných hodnot)

Značné rozdíly jsou v úrovni vzdělanosti **mezi správními obvody obcí s rozšířenou působností**. Nejnižší podíl seniorů s úplným středoškolským či vyšším vzděláním je na Králícku (11. nejnižší podíl mezi 206 SO ORP v celé ČR) a Hlínecku (20. nejnižší v ČR). Naproti tomu se podílem 39,9 % řadí Pardubicko na 7. místo mezi správními obvody s nejvyšším zastoupením středoškoláků a vysokoškoláků.

Obyvatelstvo se středoškolským s maturitou a vyšším vzděláním ve věku 65 a více let podle SO ORP a krajů podle SLDB 2011 (ze zjištěných hodnot)

Ekonomická aktivita

Z celkového počtu obyvatel s obvyklým pobytem v kraji se při sčítání lidu v roce 2011 řadila mezi **ekonomicky aktivní osoby** více než polovina (50,4 % obyvatel se zjištěnou ekonomickou aktivitou). Ve věkové skupině 60–64 let byl podíl ekonomicky aktivních osob poloviční (24,9 %), ve skupině 65–69 let nedosahoval ani deset procent (9,4 %) a mezi sedmdesátníky a staršími bylo v roce 2011 ekonomicky aktivních pouze 2,4 % obyvatel. Pracujících důchodců ve věku 60–64 let bylo 3 758 a na obyvatelstvu v kraji ve věku 60–64 let se podíleli 10,7 %, ostatních zaměstnaných bylo v téže věkové skupině 4 453 a dalších 499 osob se řadilo mezi nezaměstnané. Pracující důchodci měli na počtu ekonomicky aktivních obyvatel kraje v této věkové kategorii 43% podíl. Mezi 2 458 zaměstnanými osobami ve věku 65–69 let a 1 291 zaměstnanými ve věku 70 a více let již převažovali pracující důchodci (88,6 %, resp. 85,4 %).

Tab. 2.2 Obyvatelstvo Pardubického kraje podle ekonomické aktivity, pohlaví a věku

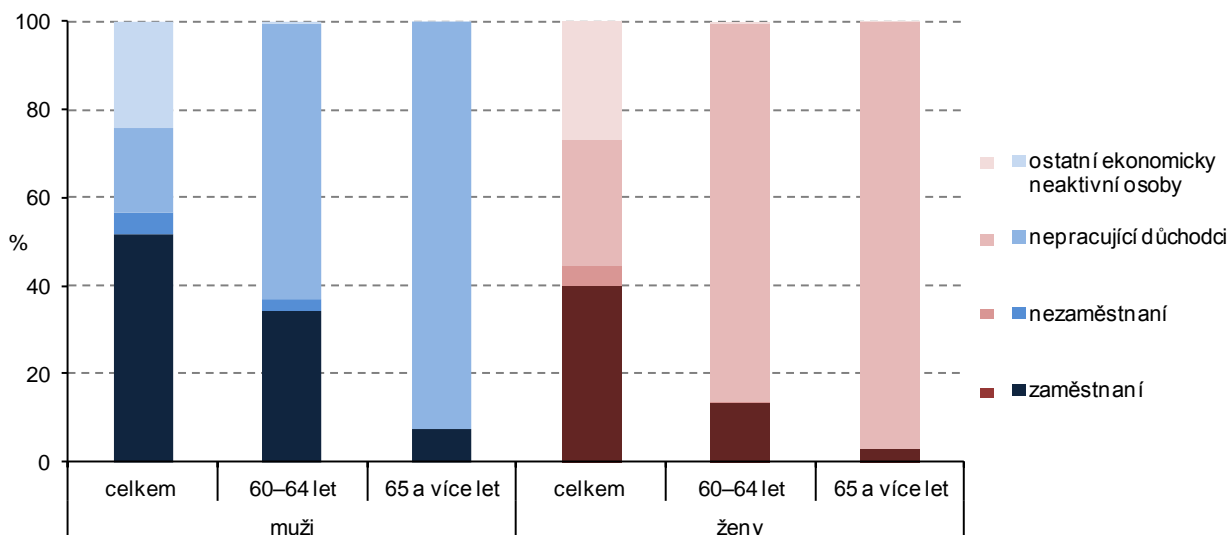
Zdroj: SLDB 2011

	Celkem	z toho ve věku				Osoby ve věku 65 a více let podle pohlaví	
		60–64	65 a více	v tom		muži	ženy
				65–69	70 a více		
Počet obyvatel	511 627	36 105	82 330	26 982	55 348	33 501	48 829
v tom podle ekonomické aktivity:							
ekonomicky aktivní	246 779	8 710	3 749	2 458	1 291	2 336	1 413
v tom:							
zaměstnaní	224 590	8 211	3 749	2 458	1 291	2 336	1 413
z toho pracující důchodci	9 344	3 758	3 282	2 179	1 103	2 025	1 257
nezaměstnaní	22 189	499	x	x	x	x	x
ekonomicky neaktivní	243 033	26 299	77 030	23 715	53 315	30 076	46 954
nepřipravení	118 400	26 198	76 913	23 680	53 233	30 045	46 868
ostatní s vlastním zdrojem obživy	8 845	58	63	18	45	20	43
nezjištěno	21 815	1 096	1 551	809	742	1 089	462

Tři čtvrtiny obyvatel kraje ve věku 60–64 let se v roce 2011 řadily mezi ekonomicky neaktivní, z nich pouze 58 osob mělo jiný vlastní zdroj obživy než starobní důchod (úspory, výnosy z majetku, dividendy apod.). Ekonomicky neaktivní mezi osobami ve věku 65 a více let byli zastoupeni více než 95 %.

Z následujícího grafu jsou patrné výrazné rozdíly mezi pohlavími v podílu zaměstnaných na populaci seniorů v kraji. Podíl zaměstnaných mužů je téměř trojnásobný oproti ženám ve skupině 60–64 let i ve skupině 65 a více let (muži 34,4 %, resp. 7,2 %, ženy 13,2 %, resp. 2,9 %).

Graf 2.4 Obyvatelstvo Pardubického kraje podle pohlaví, věku a ekonomické aktivity podle SLDB 2011 (ze zjištěných hodnot)

Okres Pardubice se výrazně liší od ostatních **okresů** Pardubického kraje v podílu zaměstnaných osob a pracujících důchodců na obyvatelstvu ve věku 60–64 let i 65 a více let. Jestliže zaměstnaní tvořili v roce 2011 ve věkové skupině 60–64 let v okrese Pardubice 28 %, v ostatních okresech to bylo 19 až 21 %. Obdobně bylo ve věkové skupině 65 a více let na Pardubicku zaměstnaných 6 % obyvatel, v ostatních okresech 3 až 4 %. Podobná situace se projevila u podílu pracujících důchodců (na Pardubicku o třetinu vyšší podíl než v ostatních okresech). Nejnižší podíly byly zjištěny v okrese Svitavy, který má ze všech okresů kraje nejmenší nabídku pracovních míst, nejvyšší nezaměstnanost (ze všech ekonomicky aktivních) a nejvyšší podíl osob odcházejících do předčasného starobního důchodu. To vysvětluje i skutečnost, že se podíl nezaměstnaných osob ve věkové skupině 60–64 let na Svitavsku v roce 2011 nelišil od ostatních okresů kraje, přitom ve věkové skupině 50–54 let byl podíl nezaměstnaných na Svitavsku 9,7 %, zatímco v ostatních okresech kraje byl o 1,1 až 3,4 procentního bodu nižší. Obdobná situace byla ve věkové skupině 55–59 let (okres Svitavy 8,9 % nezaměstnaných, ostatní okresy kraje 6,9 až 8,3 %); zde se však již začaly projevovat předčasné odchody do starobního důchodu.

Tab. 2.3 Obyvatelstvo Pardubického kraje ve věku 60–64 let a 65 a více let podle ekonomické aktivity podle okresů

Zdroj: SLDB 2011

	Osoby ve věku 60–64 let				Osoby ve věku 65 a více let			
	Chrudim	Pardubice	Svitavy	Ústí nad Orlicí	Chrudim	Pardubice	Svitavy	Ústí nad Orlicí
Počet obyvatel	7 148	11 382	7 591	9 984	17 007	27 824	16 188	21 311
v tom (%):								
ekonomicky aktivní	22,0	29,4	20,1	22,7	3,7	6,1	3,3	4,3
v tom:								
zaměstnaní	20,7	28,1	18,7	21,2	3,7	6,1	3,3	4,3
z toho pracující důchodci	8,9	13,6	8,1	9,6	3,1	5,4	2,7	3,8
nezaměstnaní	1,4	1,3	1,4	1,4	x	x	x	x
ekonomicky neaktivní	75,0	67,5	77,2	74,1	94,3	92,1	95,1	93,8
nepracující důchodci	74,7	67,2	77,1	73,7	94,2	92,0	94,9	93,6
ostatní s vlastním zdrojem obživy	0,2	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1
nezjištěno	3,0	3,1	2,7	3,3	2,0	1,9	1,7	2,0

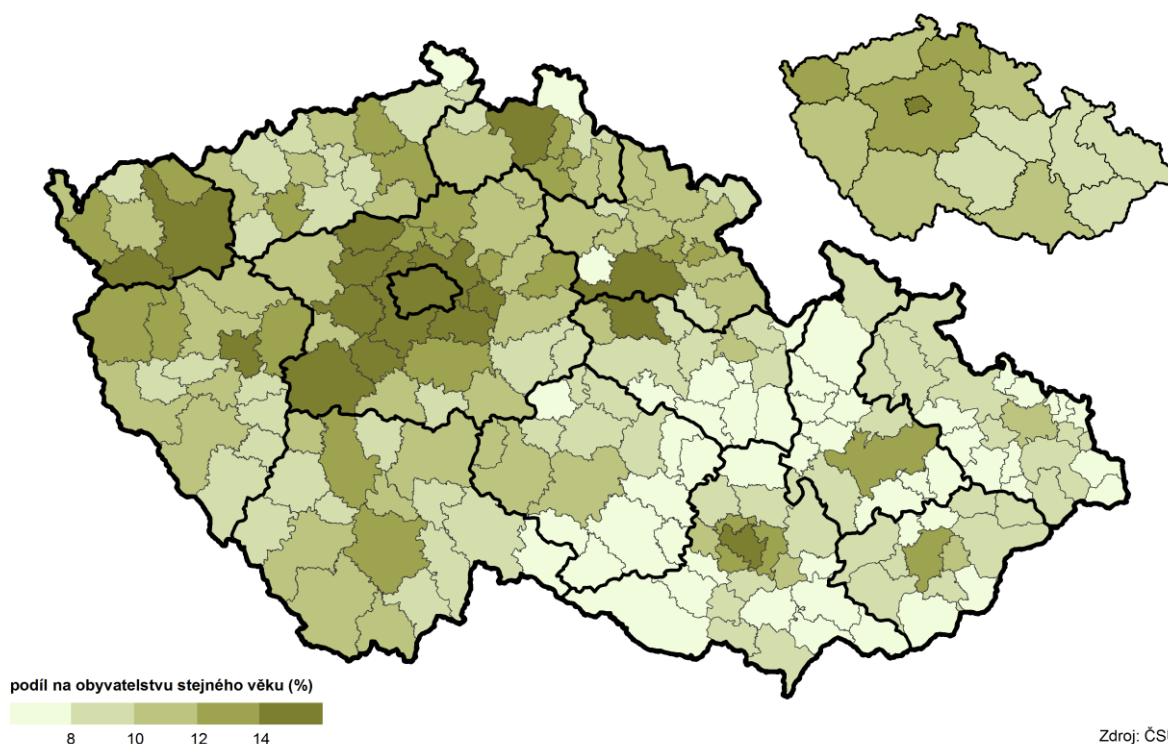
Tab. 2.4 Obyvatelstvo Pardubického kraje ve věku 60–64 let a 65 a více let podle ekonomické aktivity podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností

Zdroj: SLDB 2011

	Osoby ve věku 60–64 let					Osoby ve věku 65 a více let		
	celkem	ekonomicky aktivní (%)		ekonomicky neaktivní (%)		celkem	z toho (%)	
		zaměstnaní	nezaměstnaní	celkem	z celku nepracující důchodci		zaměstnaní	nepracující důchodci
Pardubický kraj	36 105	22,7	1,4	72,8	72,6	82 330	4,6	93,4
v tom SO ORP:								
Česká Třebová	1 444	17,2	1,8	78,0	77,8	3 042	3,4	94,8
Hlinsko	1 418	16,6	2,3	78,7	78,6	3 657	2,9	95,2
Holice	1 230	22,4	1,6	73,3	73,2	2 598	4,5	93,9
Chrudim	5 730	21,7	1,1	74,1	73,7	13 350	3,9	93,9
Králíky	673	16,6	1,2	78,2	77,4	1 430	3,2	94,1
Lanškroun	1 686	21,1	1,1	74,2	73,1	3 236	5,2	92,1
Litomyšl	1 810	20,9	1,3	76,0	75,9	4 140	3,3	95,3
Moravská Třebová	2 019	16,2	1,5	79,5	79,1	4 195	3,0	94,8
Pardubice	8 404	29,3	1,2	66,3	66,0	21 125	6,6	91,4
Polička	1 325	19,0	1,1	77,1	77,1	3 124	2,6	96,1
Přelouč	1 748	26,3	1,4	68,9	68,7	4 101	4,3	93,5
Svitavy	2 437	18,8	1,7	76,3	76,2	4 729	3,9	93,8
Ústí nad Orlicí	1 997	21,3	1,2	74,4	74,2	4 211	4,4	93,6
Vysoké Mýto	2 270	23,3	1,8	72,3	72,2	5 104	3,9	94,2
Žamberk	1 914	23,5	1,4	71,4	71,2	4 288	4,8	92,9

Mezi správními obvody ORP v kraji byl v roce 2011 nejvyšší podíl zaměstnaných osob ve věkové skupině 60–64 let na severozápadě kraje, tedy v SO ORP Pardubice (29,3 %) a Přelouč (26,3 %), nejnižší na jihu a východě kraje v SO ORP Moravská Třebová (16,2 %), Králíky a Hlinsko (po 16,6 %). Ve věkové skupině 65 a více let se za SO ORP Pardubice s nejvyšším podílem 6,6 % zaměstnaných zařadil SO ORP Lanškroun (5,2 %) a Žamberk (4,8 %). Nejnižší podíl zaměstnaných byl v SO ORP Polička, Hlinsko a Moravská Třebová.

Pracující důchodci ve věku 60–69 let podle SO ORP a krajů podle SLDB 2011 (ze zjištěných hodnot)

Zdroj: ČSÚ

Předchozí kartogram názorně ukazuje nejvyšší podíl pracujících důchodců na obyvatelstvu ve věku 60–69 let na severozápadě kraje (nejvíce Pardubicko 14,1 %), kde je v Hradecko-pardubické aglomeraci soustředěno nejvíce pracovních příležitostí a mzdy jsou obvykle vyšší než v jiných částech kraje. Naproti tomu nejnižší podíl pracujících důchodců je na jihu a východě kraje (Moravskotřebovsko 6,2 %, Hlinecko 6,4 % a Králicko 6,6 %), kde je mzdová úroveň a nabídka pracovních míst nejnižší.

Struktura zaměstnaných osob ve věku 60–64 let i seniorů ve věku 65 a více let **podle postavení v zaměstnání** se liší od struktury všech zaměstnaných s bydlištěm v kraji. V porovnání s osobami mladšími než 60 let byl v kraji při sčítání lidu v roce 2011 mezi zaměstnanými seniory vysoký podíl osob s nezjištěným postavením v zaměstnání (ve věkové skupině 60–64 let dvojnásobný a ve skupině 65 a více let dokonce čtyřnásobný). Přesto je u starších osob patrný nižší podíl zaměstnanců ve prospěch osob pracujících na vlastní účet, zaměstnavatelů i pomáhajících rodinných příslušníků.

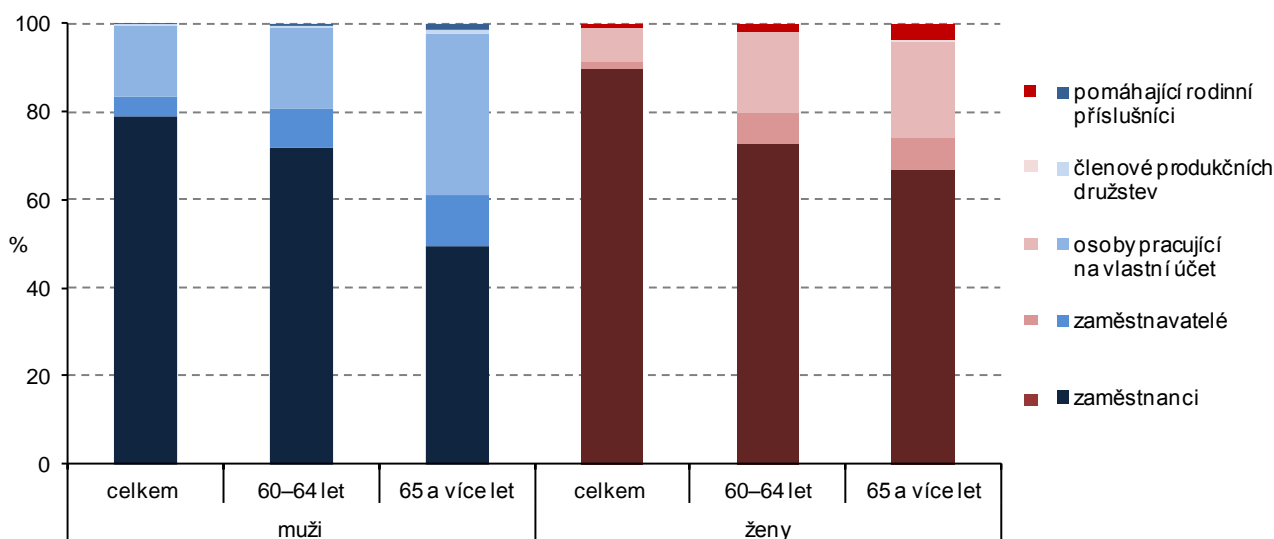
Tab. 2.5 Zaměstnaní s bydlištěm v Pardubickém kraji podle postavení v zaměstnání podle pohlaví a věku

Zdroj: SLDB 2011

	Celkem	z toho ve věku				Osoby ve věku 65 a více let podle pohlaví	
		60–64	65 a více	v tom		muži	ženy
				65–69	70 a více		
Zaměstnaní celkem	224 590	8 211	3 749	2 458	1 291	2 336	1 413
v tom (%):							
zaměstnanci	79,4	64,9	44,9	47,8	39,3	40,8	51,6
zaměstnavatelé	3,4	7,6	8,1	9,0	6,3	9,5	5,7
osoby pracující na vlastní účet	11,7	16,6	25,3	24,7	26,4	30,4	16,8
členové produkčních družstev	0,1	0,4	0,4	0,3	0,5	0,5	0,1
pomáhající rodinní příslušníci	0,4	0,7	1,9	1,8	2,0	1,2	2,9
nezjištěno	5,0	9,8	19,5	16,3	25,5	17,4	22,9

Z následujícího grafu je po vyloučení osob s nezjištěným postavením v zaměstnání patrný u mužů výrazněji vyšší podíl osob samostatně pracujících na vlastní účet a zaměstnavatelů ve věkové skupině 65 a více let v porovnání se skupinou 60–64 let než u žen. Mezi ženami je ve všech věkových skupinách podíl členů produkčních družstev tak nízký, že není z grafu vůbec patrný. Mezi ženami ve věku 65 a více let roste s věkem v porovnání s muži rychleji podíl pomáhajících rodinných příslušníků.

Graf 2.5 Zaměstnaní s bydlištěm v Pardubickém kraji podle pohlaví, věku a postavení v zaměstnání podle SLDB 2011 (ze zjištěných hodnot)

Také struktura zaměstnaných seniorů podle **odvětví ekonomické činnosti** je odlišná od struktury zjištěné u mladších zaměstnaných osob. Obdobně jako u postavení v zaměstnání je mezi seniory vyšší podíl osob s nezjištěným odvětvím (téměř třetina zaměstnaných žen a čtvrtina zaměstnaných mužů ve věku 65 a více let). Obecně lze konstatovat, že jsou senioři více zastoupeni v odvětvích spadajících do primárního (zemědělství) a terciárního sektoru (školství, zdravotnictví a sociální péče, služby). Nižší zastoupení mají senioři podle očekávání v průmyslu, stavebnictví, dopravě a skladování, tedy v odvětvích náročných na fyzickou kondici. Poněkud překvapivě může být nižší zastoupení seniorů v obchodě a veřejné správě.

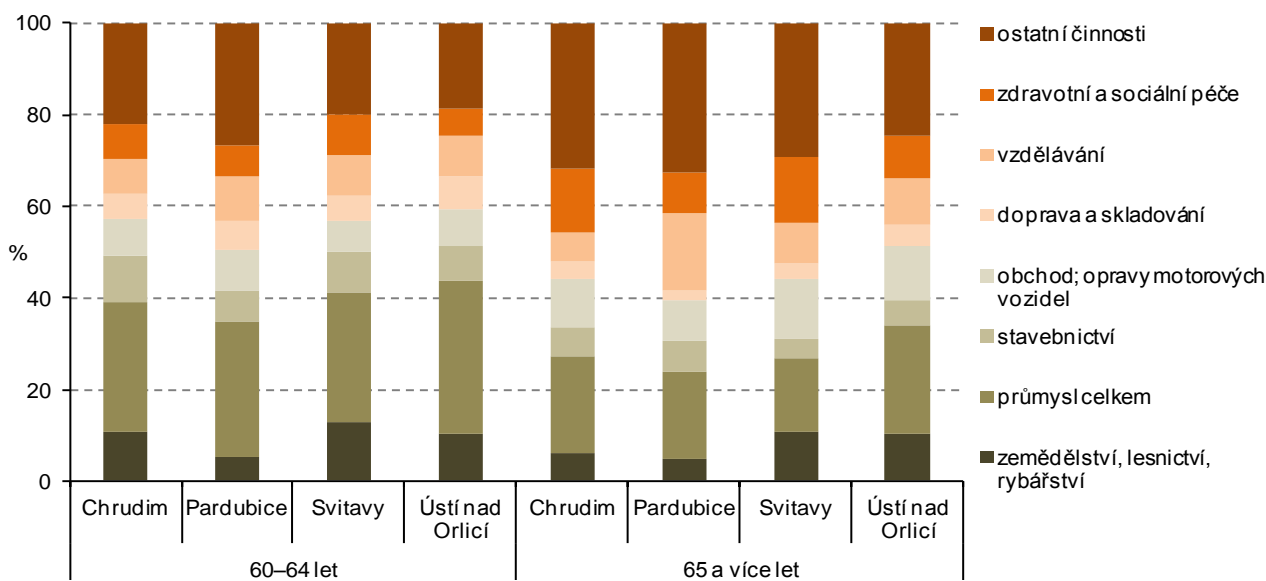
Tab. 2.6 Zaměstnaní s bydlištěm v Pardubickém kraji podle odvětví ekonomické činnosti, podle pohlaví a věku

Zdroj: SLDB 2011

	Zaměstnaní			v tom podle pohlaví					
	celkem	60–64	65 a více	muži			ženy		
				celkem	60–64	65 a více	celkem	60–64	65 a více
Zaměstnaní celkem	224 590	8 211	3 749	124 142	5 814	2 336	100 448	2 397	1 413
z toho (%):									
zemědělství, lesnictví, rybářství	3,8	7,4	5,2	4,9	9,1	6,2	2,5	3,5	3,5
průmysl celkem	30,4	25,1	14,6	35,8	30,8	19,5	23,7	11,4	6,6
stavebnictví	6,9	6,5	4,3	11,3	8,9	6,4	1,5	0,6	0,9
obchod; opravy motorových vozidel	9,7	6,9	7,7	7,8	5,5	6,7	12,0	10,4	9,3
doprava a skladování	5,5	5,1	2,3	7,3	6,6	2,9	3,3	1,7	1,3
profesní, vědecké a technické činnosti	2,9	4,0	6,4	2,7	3,7	7,4	3,2	4,7	4,8
veřejná správa a obrana	5,5	4,2	1,8	5,3	4,0	1,6	5,7	4,6	2,1
vzdělávání	6,1	7,6	9,1	2,5	5,3	8,3	10,5	13,2	10,3
zdravotní a sociální péče	6,2	6,1	7,7	2,0	2,9	4,2	11,3	13,9	13,4
nezjištěno	10,7	15,9	27,0	10,4	13,6	24,7	11,1	21,4	30,9

Z územního hlediska se liší podíl zaměstnaných v jednotlivých odvětvích ve skupině osob ve věku 60–64 let i seniorů ve věku 65 a více let. Nadprůměrný podíl osob ve věku 60–64 let zaměstnaných v zemědělství byl zjištěn v okrese Svitavy a vyšší podíl zaměstnaných v průmyslu na Orlickoústecku. Obdobná situace byla také u osob ve věku 65 a více let. V této věkové skupině se ještě v roce 2011 projevil i vyšší podíl zaměstnaných v oblasti vzdělávání na Pardubicku a ve zdravotnictví a sociální péči na Chrudimsku a Svitavsku. Podle očekávání má nadprůměrné zastoupení zaměstnanost v dopravě v okrese Ústí nad Orlicí.

Graf 2.6 Ekonomicky aktivní v okresech Pardubického kraje ve věku 60 a více let podle odvětví ekonomické činnosti (ze zjištěných hodnot)

Struktura zaměstnaných **podle hlavních tříd zaměstnání** je mezi seniory též odlišná. Je třeba vzít v úvahu, že i u tohoto hlediska jsou data znehodnocována vysokým podílem osob, které na tuto otázku při sčítání lidu neodpověděly, či jejich odpověď nebyla dostatečně přesná. Obecně se v kraji projevuje, že do vyššího věku pracují osoby s úzkou specializací, či ve vysokých funkcích. Bez ohledu na dosažené vzdělání senioři obsazují také méně honorované pomocné práce a pozice, na kterých nejsou stanoveny vysoké kvalifikační požadavky. Motivací je v tomto případě přilepšení k důchodu.

Nadprůměrné zastoupení měli v roce 2011 v kraji mezi zaměstnanými ve věku 60–64 let zákonodárci a řídicí pracovníci, naproti tomu podíl specialistů byl výrazně vyšší i ve věkové skupině 65 a více let (především u mužů). Podíl skupiny techničtí a odborní pracovníci se s rostoucím věkem zaměstnanců snižoval zvolna, zatímco podíl zaměstnanců ve třídách „řemeslníci a opraváři“, „obsluha strojů a zařízení vč. montérů“ byl ve věkové skupině 65 a více let o více než polovinu nižší než ve věkové kategorii 60–64 let.

Tab. 2.7 Zaměstnaní s bydlištěm v Pardubickém kraji podle hlavních tříd zaměstnání, pohlaví a věku

Zdroj: SLDB 2011

	Zaměstnaní			v tom podle pohlaví					
	celkem	60–64	65 a více	muži			ženy		
				celkem	60–64	65 a více	celkem	60–64	65 a více
Zaměstnaní celkem	224 590	8 211	3 749	124 142	5 814	2 336	100 448	2 397	1 413
v tom (%):									
zákonodárci a řídící pracovníci	5,7	7,1	4,9	6,9	8,3	6,6	4,2	4,1	2,1
specialisté	13,9	14,2	18,6	10,2	11,1	18,0	18,5	21,9	19,6
techničtí a odborní pracovníci	18,2	16,7	13,9	15,3	15,8	14,9	21,9	19,1	12,4
úředníci	5,3	2,9	2,6	2,8	2,0	1,4	8,3	5,2	4,7
pracovníci ve službách a prodeji	12,5	9,9	10,4	8,0	7,8	9,6	18,0	14,9	11,7
kvalifikovaní pracovníci									
v zemědělství, lesnictví, rybářství	1,8	2,6	2,7	2,0	3,0	3,3	1,6	1,8	1,8
řemeslníci a opraváři	16,2	14,8	7,0	25,1	20,2	10,0	5,3	1,8	1,9
obsluha strojů a zařízení, montéři	14,3	12,5	4,8	18,5	16,5	6,5	9,2	3,0	2,1
pomocníci a nekvalifikovaní prac.	3,6	4,1	6,5	2,2	2,3	1,8	5,3	8,4	14,2
zaměstnanci v ozbrojených silách	0,6	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
nezjištěno	7,8	15,1	28,5	8,1	13,1	27,9	7,5	19,8	29,6

Následující tabulka ukazuje, jak výrazně souvisí počty zaměstnaných seniorů s jejich nejvyšším ukončeným vzděláním. **Vzdělanostní struktura zaměstnaných mužů** ve věkové skupině 60–64 let se ještě příliš neliší od vzdělanostní struktury všech zaměstnaných mužů v Pardubickém kraji, pouze podíl vysokoškolsky vzdělaných mužů je zde o 4 procentní body vyšší (na úkor mužů s úplným středním vzděláním). Ve věkové skupině 65 a více let je podíl mužů se středoškolským vzděláním (včetně vyučených) oproti mladším mužům o více než jednu třetinu nižší, a to ve prospěch vysokoškolsky vzdělaných mužů. Tím se v této věkové kategorii dostává podíl vysokoškoláků na první místo mezi všemi vzdělanostními kategoriemi, přitom mezi všemi muži tohoto věku v kraji má vysokoškolské vzdělání každý desátý. **Mezi zaměstnanými ženami** v kraji jsou s jejich rostoucím věkem změny ve vzdělanostní struktuře odlišné. Zaměstnané ženy ve věku 60–64 let měly v roce 2011 v kraji v porovnání se všemi zaměstnanými ženami nižší podíly ve skupině se středoškolským vzděláním (včetně vyučených) a úplným středoškolským vzděláním, mírně nadprůměrný byl podíl žen se základním, vyšším odborným (včetně nástavbového) a vysokoškolským vzděláním. Mezi seniorkami ve věku 65 a více let se oproti věkové skupině 60–64 let ještě připojilo zdvojnásobení podílu zaměstnaných žen se základním vzděláním.

Tab. 2.8 Zaměstnaní s bydlištěm v Pardubickém kraji podle nejvyššího ukončeného vzdělání podle pohlaví a věku

Zdroj: SLDB 2011

	Zaměstnaní			v tom podle pohlaví					
	celkem	60–64	65 a více	muži			ženy		
				celkem	60–64	65 a více	celkem	60–64	65 a více
Zaměstnaní celkem	224 590	8 211	3 749	124 142	5 814	2 336	100 448	2 397	1 413
v tom (%):									
bez vzdělání	0,1	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,6
základní vč. neukončeného	6,0	6,3	9,6	5,0	5,2	4,5	7,2	8,9	17,9
střední vč. vyučení (bez maturity)	40,3	40,8	27,0	46,8	46,3	28,9	32,2	27,7	23,9
úplně střední (s maturitou)	33,2	28,8	29,0	29,4	25,3	28,1	37,8	37,2	30,5
nástavbové a vyšší odborné	5,4	5,5	8,7	3,8	3,9	8,4	7,5	9,5	9,3
vysokoškolské	14,4	17,5	24,2	14,2	18,5	29,2	14,7	15,4	16,1
nezjištěno	0,6	0,8	1,2	0,6	0,7	0,9	0,6	1,1	1,7

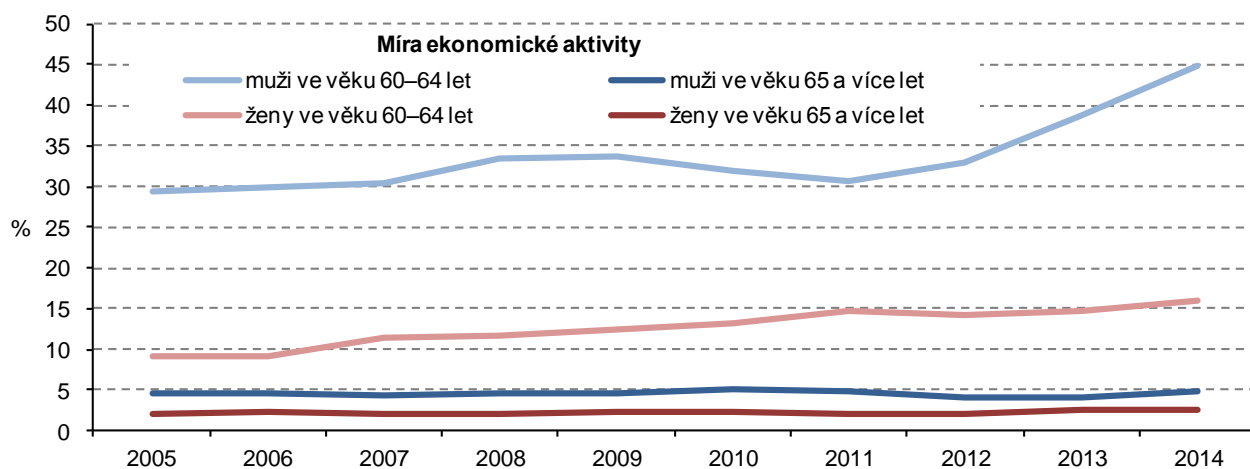
Důležitým zdrojem dat o ekonomické aktivitě obyvatel krajů je též **Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)**, které na základě zjištěných údajů z výběrového souboru každoročně vyčísluje věkovou strukturu ekonomicky aktivních a zaměstnaných osob a následně též míru ekonomické aktivity vybraných věkových kategorií. Vzhledem k tomu, že se v této analýze věnujeme především těm věkovým skupinám, ve kterých lze počty ekonomicky aktivních osob dopočítat ze šetřeného souboru na celou populaci s poměrně velkou statistickou chybou, jsou v následujícím grafu a v tabulce „Dlouhodobý vývoj Pardubického kraje – obyvatelstvo a ekonomická aktivita“ v tabulkové příloze této publikace zveřejněny časové řady míry ekonomické aktivity formou tříletých klouzavých průměrů.

Podle VŠPS se v roce 2014 v kraji osoby ve věku 60 a více let podílely 6,2 % na počtu všech ekonomicky aktivních obyvatel kraje a jejich podíl se téměř nelišil od celostátního průměru. Na počtu ekonomicky neaktivních ve věku 15 a více let se tato věková skupina v kraji podílela 63,8 % (2,1 procentního bodu nad republikovým průměrem).

Míra ekonomické aktivity¹ se v kraji v uplynulých 10 letech zvyšovala u obyvatel ve věkové skupině 60–64 let především v souvislosti s posouváním hranice určené pro odchod do starobního důchodu. Rychlejší růst byl zaznamenán u mužů, avšak u nich se výrazněji projeví v letech 2009 a 2011 důsledky ekonomické recese. Míra ekonomické aktivity osob ve věku 65 a více let se v kraji v uplynulých deseti letech téměř nezměnila. V porovnání s republikovým průměrem byla v kraji v roce 2014 míra ekonomické aktivity mužů ve věku 60–64 let o 4,2 procentního bodu vyšší, naproti tomu míra ekonomické aktivity mužů pětadesátiletých a starších byla pod celostátním průměrem o 1,0 procentního bodu. Míra ekonomické aktivity u žen ve věku 60–64 let byla pod celostátním průměrem o 1,2 procentního bodu a žen ve věku 65 a více let o 0,8 procentního bodu.

Graf 2.7 Míra ekonomické aktivity obyvatel Pardubického kraje podle pohlaví a věku v letech 2005 až 2014 (třileté průměry)

Zdroj: VŠPS

Výběrové šetření pracovních sil se ve svých doprovodných šetřeních, tzv. **ad-hoc modulech** (AHM) v roce 2006 a 2012 zabývalo chováním seniorů ve vztahu k pracovním aktivitám.

Šetření z roku 2006 se zaměřilo na osoby ve věku 50 až 69 let. Těm respondentům, kteří již nepracovali, byla položena otázka na věk, ve kterém začali pobírat starobní důchod. V Pardubickém kraji uvedl nadprůměrný podíl respondentů, že začali pobírat důchod ve věku 60–64 let. Tehdy ještě ekonomický růst umožňoval v kraji vysokou zaměstnanost a neprojevoval se takový zájem o předčasné odchody do starobního důchodu. Osobám, které ještě pracovaly, byla položena otázka na věk, ve kterém počítají s ukončením pracovní aktivity. Odpovědi se lišily v závislosti na pohlaví, věku dotazované osoby, jejím vzdělání, odvětví ekonomické činnosti i charakteru vykonávané práce (hlavní třídy podle klasifikace zaměstnání). Ne všechna data měla dostatečně vysokou spolehlivost, proto byly na úrovni krajů publikovány jen vybrané údaje. Bylo zjištěno, že v Pardubickém kraji má zájem ukončit pracovní aktivitu ve věku 65 a více let, popř. co nejpozději, 18,0 % mužů a 12,2 % žen ze zaměstnaných věkové skupiny 50–69 let. V porovnání s celostátním průměrem byl podíl u mužů nižší o 6,9 procentního bodu a u žen o 1,1 procentního bodu.

Dvě třetiny respondentů v kraji měly v úmyslu ukončit pracovní aktivitu ve věku 60–64 let (při celostátním průměru 55 %) a 16 % uvažovalo o pozdějším odchodu na odpočinek (v celé ČR 20 %). Z hlediska jednotlivých tříd zaměstnání hodlali déle pracovat řídicí pracovníci, popř. vědeckí a odborní pracovníci, což je v souladu s celostátními údaji. Výrazně podprůměrný zájem déle pracovat byl v kraji mezi pracovníky obsluhujícími stroje a zařízení a mezi pomocnými a nekvalifikovanými pracovníky.

V menším rozsahu se pracovními aktivitami seniorů zabýval i **ad-hoc modul VŠPS v roce 2012**. Podílem pracujících důchodců na celkovém počtu starobních důchodců do 69 let se v té době řadil Pardubický kraj na desáté místo v ČR, nižší podíly byly jen v Kraji Vysočina, Moravskoslezském, Ústeckém a Olomouckém kraji. Stejně místo zaujímal Pardubický kraj mezi kraji i v podílu osob s úmyslem pracovat i po dosažení věku

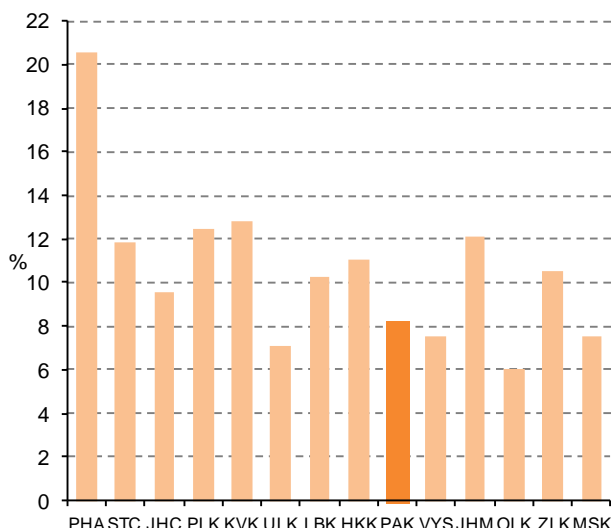
¹ Míra ekonomické aktivity vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech osob určité věkové kategorie.

odchodu do starobního důchodu. Tato otázka byla položena ekonomicky aktivním respondentům ve věku 50 a více let. Úmysl dále pracovat mělo v Pardubickém kraji 30 % ekonomicky aktivních osob, přitom v Hlavním městě Praze to bylo 77 % a ve Středočeském kraji 55 % ekonomicky aktivních. Nižší podíl zájemců o pracovní uplatnění i po dosažení věku odchodu do důchodu byl pouze ve čtyřech krajích (Moravskoslezském, Libereckém, Jihočeském a v Kraji Vysočina). Srovnatelný zájem dále pracovat jako v Pardubickém kraji byl v Olomouckém kraji. Z uvedeného plyne, že značný vliv na rozhodování respondentů má dostatečně pestrá nabídka dobře honorovaných pracovních míst a v neposlední řadě vzdělanostní struktura obyvatel daného území.

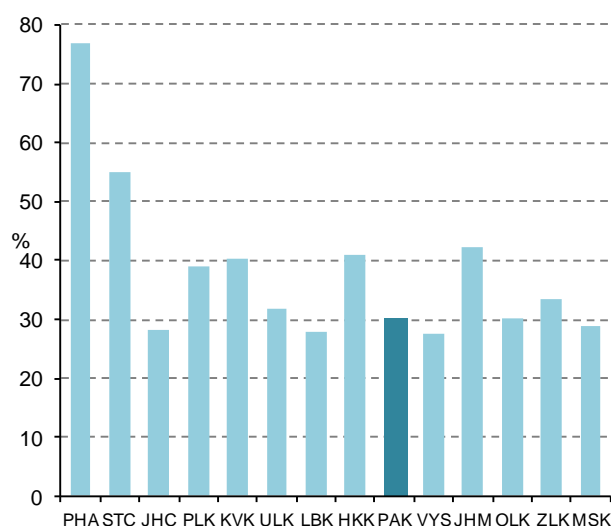
Graf 2.8 Podíl pracujících na celkovém počtu starobních důchodců do věku 69 let podle krajů (průměr let 2010–2012)

Zdroj: VŠPS

Graf 2.9 Úmysl pracovat i po dosažení věku odchodu do starobního důchodu podle krajů v roce 2012

Zdroj: VŠPS AHM 2012 – Přechod do důchodu

Obyvatelstvo v České republice velmi významně stárne a dle demografických projekcí do roku 2050 můžeme očekávat, že senioři ve věku 65 a více let budou tvořit až jednu třetinu populace. Na tento vývoj je nezbytně nutné reagovat i v oblasti pracovního života vytvořením podmínek pro zaměstnávání starších osob. Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013–2017, kterému bude věnován větší prostor v kapitole 7 této publikace, definuje Strategický cíl D2: Prodloužit pracovní kariéru pracovníků a motivovat je k odkladu odchodu do důchodu prostřednictvím úpravy legislativních podmínek, podporovat zaměstnavatele k akceptování konceptu **Age Managementu**² na pracovištích a bojovat proti výskytu věkové diskriminace. V rámci tohoto strategického cíle bylo stanoveno 5 specifických cílů zaměřených na zvýšení informovanosti starších osob o možnostech uplatnění na trhu práce, využití celoživotních zkušeností starších pracovníků, případné podpoře jejich samostatného podnikání, dále na podporu zavádění principů Age Managementu, na změnu postojů ke stárnutí na základě informování společnosti o věkové diverzitě jakožto konkurenční výhodě pro firmy i společnost, na podporu zavádění konceptu Age Managementu na úřadech práce ČR a na zvýšení znalostí o Age Managementu u lékařů pracujících v oblasti pracovnílékařské péče a ochrany zdraví při práci.

² **Age management** lze definovat jako personální řízení s ohledem na věk, schopnosti a potenciál zaměstnanců. Jeho hlavním principem je, aby každý pracovník měl možnost svůj potenciál využít a nebyl znevýhodněn kvůli svému věku.

Okrupy působení (viz Metodická příručka Age Management pro práci s cílovou skupinou 50+, vydanou Asociací institucí vzdělávání dospělých ČR v roce 2012, str. 33):

- péče o zdraví;
- restrukturalizace pracovních míst;
- rozvoj pracovního prostředí;
- přizpůsobení organizace práce (např. času směn ve výrobě cyklům spánku a bdělosti);
- ergonomie práce (hledání ergonomických řešení, která omezují fyzickou zátěž pracovníků);
- řízení směn podle podnětů zaměstnanců;
- rozvoj mezigenerační spolupráce;
- podpora a propagace rozvoje fyzické kondice zaměstnanců;
- podpora uspokojení z práce a zachování pracovní pohody.

Mzdy a platy seniorů

Externím zdrojem pro údaje o mzdách zaměstnanců podle věku je **Informační systém o průměrném výděлку**, který provozuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. V krajském členění jsou podle pohlaví k dispozici údaje o průměrné hrubé měsíční mzdě v podnikatelské sféře a platu v nepodnikatelské sféře podle krajů v členění podle desetiletých věkových skupin. V obdobné struktuře jsou i hodnoty mediánu mezd, popř. platů.

Průměrná měsíční mzda seniorů ve věku 60 a více let zaměstnaných v **podnikatelské sféře** v roce 2014 dosahovala 26 tis. Kč a byla o 2 tis. Kč (8,2 %) nad průměrnou mzdou všech zaměstnanců v podnikatelské sféře v kraji. Tyto údaje jsou významně ovlivněny odlišnou strukturou zaměstnaných podle pohlaví oproti struktuře všech zaměstnaných. Muži šedesátiletí a starší, jejichž průměrná mzda je o třetinu vyšší než u žen stejné věkové skupiny, se podílejí na zaměstnancích podnikatelské sféry stejného věku z 82 %, zatímco mezi všemi zaměstnanci v kraji je podíl mužů 62 %. Tím je vysvětlen paradox, že zatímco průměrná mzda zaměstnaných v kraji úhrnem je nejvyšší ve věkové skupině 60 a více let, mezi muži je nejvyšší ve věkové skupině 40–49 let a mezi ženami ve skupině 30–39 let. Obdobná situace je i při hodnocení úrovně **průměrných platů v nepodnikatelské sféře**. Jedinou odlišností je, že nejvyšší průměrný plat měly v kraji ženy ve věku 60 a více let. Důsledkem toho bylo, že průměrný plat nejstarší věkové kategorie za muže a ženy úhrnem byl vyšší v porovnání s průměrným platem všech zaměstnanců nepodnikatelské sféry o 2,5 tis. Kč (o 10,4 %) a převyšoval průměrnou mzdu v podnikatelské sféře téměř o 1 tis. Kč.

Tab. 2.9 Průměrná měsíční mzda/plat zaměstnanců podle věku a pohlaví v Pardubickém kraji v roce 2014

Zdroj: MPSV; Informační systém o průměrném výděлку

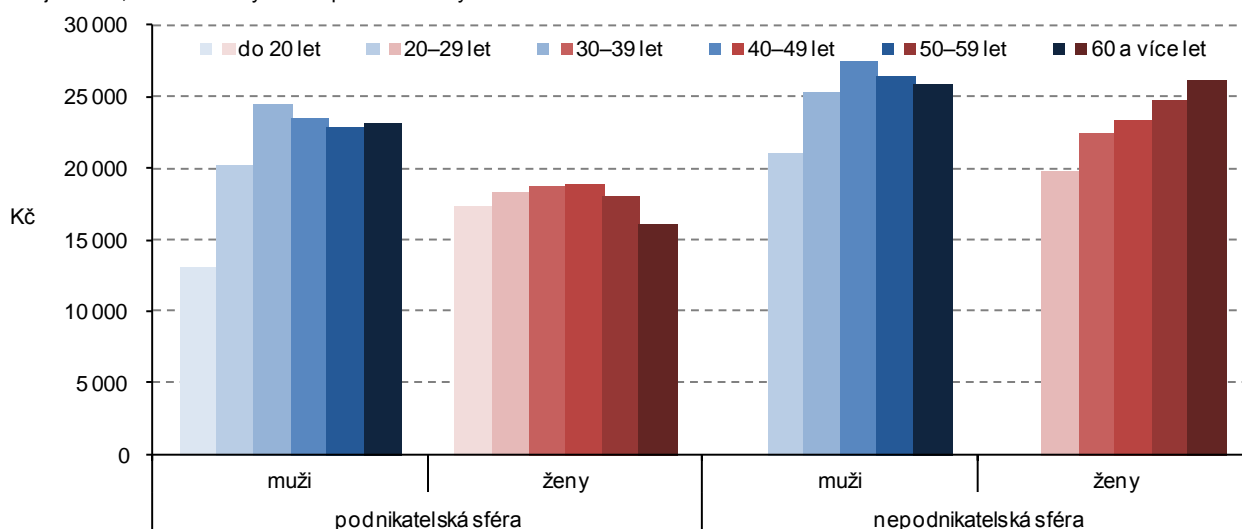
Kč

	Hrubá měsíční mzda v podnikatelské sféře			Hrubý měsíční plat v nepodnikatelské sféře		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
Zaměstnanci celkem	24 007	26 045	20 679	24 376	26 688	23 108
v tom věk:						
do 20 let	14 249	13 628	15 657	.	.	.
20–29 let	20 503	21 067	19 424	20 072	20 785	19 569
30–39 let	25 150	27 373	21 259	23 485	25 610	21 740
40–49 let	24 860	27 567	21 133	24 859	28 964	23 091
50–59 let	24 096	26 805	20 460	25 367	27 928	24 383
60 a více let	25 976	27 226	20 219	26 914	27 229	26 519

Podobné výsledky poskytuje porovnání **mediánu³** měsíční mzdy (platu) v kraji. Rozdíl je v tom, že mezi muži byl nejvyšší medián mzdy v podnikatelské sféře ve věkové skupině 30–39 let, zatímco nejvyšší průměrnou mzdu měli zaměstnanci ve věku 40–49 let. Medián platu žen v nepodnikatelské sféře byl ve věkové skupině 60 a více let vyšší než u mužů, přitom vyšší průměrnou mzdu měli ve stejné věkové kategorii muži.

Graf 2.10 Medián měsíční mzdy/platu podle věku a pohlaví v Pardubickém kraji v roce 2014

Zdroj: MPSV; Informační systém o průměrném výděлку

³ Medián je hodnota mzdy, která rozdělí zaměstnance na dvě stejně velké skupiny – se mzdou pod a nad mediánem.